

УДК 343.5(477)

Т. М. МАЛИНОВСЬКА,*кандидат юридичних наук, доцент,**старший науковий співробітник**науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності**Харківського національного університету внутрішніх справ***ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА НАД ЖІНКАМИ В СІМ'Ї**

Розглянуто поняття насилля в сім'ї, визначено чинники, що провокують насильство в сім'ї, акцентовано увагу на профілактиці насилля над жінками в сім'ї та запропоновано заходи щодо його попередження.

Ключові слова: насильство в сім'ї, жінки, жертви насилля, попередження насильства в сім'ї, порушення прав людини.

Malynovska, T.M. (2016), "Preventing domestic violence against women" ["Poperedzhennia nasylstva nad zhinkamy v simi"], *Pravo i Bezpeka*, No. 1, pp. 117–120.

Постановка проблеми. Останніми роками громадськість України все більше турбує проблема насильства в сім'ї як одного з найболючіших соціальних явищ. У державі розгорнута широка соціальна інформаційна кампанія стосовно розголосу існуючої проблеми, постійно ведеться спільна робота державних структур, органів місцевої влади з громадськими об'єднаннями щодо профілактики та протидії насиллю в сім'ї, проте значна різноманітність форм та способів знущання над жінками в сім'ях спостерігається як в Україні, так і в різних регіонах світу.

Щороку близько 10000 жінок в Україні страждають від домашнього насильства. Жінки у всьому світі потерпають від домашнього насильства більше, ніж від пограбувань та в автомобільних катастрофах, разом узятих [1].

Серед жінок, які стали жертвами насильства, у п'ять разів більше спроб самогубства, ніж у жінок, які не зазнали цього лиха. Майже третина жінок, яким були завдані побої, страждає

на довготривалі депресії, деякі з них долучаються до вживання алкоголю і наркотиків, багатьом потрібна допомога психіатра [2, с. 319].

Насильство в сім'ї – форма насильства найбільш прихована, часто не усвідомлена ані жертвами, ані представниками влади, ані суспільством. Однак саме насильство в сім'ї породжує цілу низку негативних суспільних явищ [3, с. 60]. Насильство існує у всіх соціальних групах незалежно від рівня доходу, освіти, становища в суспільстві, класових, расових, культурних, релігійних, соціоекономічних аспектів, тобто поширеність різних видів і форм насильства в сім'ї така, що охоплює всю популяцію.

Стан дослідження. Фундаментальні основи сучасних теорій насильства були закладені в дослідженнях Х. Арангурена, Г. Блумера, М. Вебера, Д. Галтунга, Л. Гумпловича, Р. Дарендорфа, Е. Дюркгейма, Г. Зімеля, Л. Козера, К. Маркса, Р. Мертона, Г. Москі, У. Самнера, Н. Смелзера, А. Смолла, П. Сорокіна, О. Шпенглера, Г. Тарда, З. Фрейда, Е. Фромма.

Проблеми профілактики та протидії насиллю в сім'ї досліджували такі вчені, як О. Бандурка, А. Блага, О. Джу́жа, Л. Крижна, О. Костирь, Ю. Крупка, К. Левченко, О. Литвинов, Г. Мошак, М. Панов, Я. Сотак, О. Старков та ін.

Вказаними вченими сформовано низку принципово важливих положень та рекомендацій щодо профілактики та протидії сімейному насиллю. Але в сучасних умовах України насильство над жінками в сім'ї не втрачає своєї актуальності і потребує подальшого дослідження та розробки заходів протидії цьому явищу.

Саме тому **метою** статті є аналіз існуючих підходів до поняття «насилля в сім'ї», визначення чинників, що обумовлюють насилля в сім'ї, та запропонування заходів щодо недопущення будь-яких проявів домашнього насильства стосовно жінок.

Виклад основного матеріалу. Міжнародне право щодо захисту прав людини тлумачить насильство у сім'ї як порушення прав людини й накладає на всі країни зобов'язання знайти ефективні правові засоби протидії насиллю. Тому питання попередження та протидії насильству в сім'ї є предметом численних міжнародних актів, ратифікованих багатьма країнами світу.

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979) гарантувала жінкам рівні права з чоловіками в усіх сферах життя включно з освітою, працевлаштуванням, охороною здоров'я, правом голосувати, обирати громадянство тощо [4].

Першим міжнародно-правовим документом, що дає визначення поняття «насильство щодо жінок», є Декларація ООН про викорінювання насильства щодо жінок (1993), в якій, термін «насильство щодо жінок» розуміється як будь-який акт насильства, вчинений на підставі статевої ознаки, який спричиняє або може завдати фізичну, статево чи психологічну шкоду або страждання жінкам, а також загрози вчинення таких актів, примушування або свавільне позбавлення свободи, будь то у суспільному чи особистому житті [5].

В національному законодавстві поняття «насильство в сім'ї» закріплено в законі України «Про попередження насильства в сім'ї», згідно з яким це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [6, абз. 2 ст. 1].

Подане в законі визначення насильства в сім'ї, як зазначає О. Г. Предместніков, що розкриває тільки його правову природу. Однак серед традиційних форм насильства, крім урегульованих правом, існують і такі, які не підпадають під дію правових норм. Ці види насильства включають соціальний аспект даного поняття. Вони не врегульовані нормами права і можуть засуджуватися тільки моральними нормами, що наявні в окремо взятому суспільстві [7, с. 14].

У свою чергу, О. М. Джу́жа акцентує увагу на тому, що насильство в сім'ї є міждисциплінарною проблемою права, охорони здоров'я, психології, педагогіки, соціології, а його наслідки важким тягарем лягають на суспільство [8, с. 7].

Схожої точки зору дотримуються й інші вчені [9; 10], які визначають, що насильство є не лише правовою проблемою, а й значною мірою філософською та соціокультурною.

Безумовно, враховуючи, що факти насильства є однією з найбільш розповсюджених форм порушення прав людини у світі, профілактика та протидія цьому явищу потребує комплексної уваги й активної взаємодії всіх суспільних інститутів та фахівців, які займаються питаннями наукового та практичного вирішення цієї проблеми.

Науковці при дослідженні вказаної проблеми докладно розглядають чинники, що обумовлюють насильство в сім'ї загалом і насильство над жінками зокрема [8, с. 57], та виділяють такі:

- соціальні (напруження, конфлікти, насильство в суспільстві, пропагування в засобах масової інформації насильства як моделі поведінки);
- економічні (матеріальні нестатки, відсутність гідних умов життя поряд із відсутністю умов для працевлаштування, заробляння грошей, економічна залежність, безробіття);
- психологічні (стереотипи поведінки);
- педагогічні (відсутність культури поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової);
- соціально-педагогічні (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі прав дитини);
- правові (ставлення до насильства як до внутрішньосімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї – як до власності через відсутність правової свідомості);

– політичні (прихильність до гендерних стереотипів, недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності, увага до материнства і дитинства, а не до сім'ї в цілому, брак уваги до батьківства, чоловіків);

– соціально-медицинські (відсутність репродуктивної культури у населення, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів, алкоголізм, наркоманія, агресія тощо);

– фізіологічні та медичні (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій, прийом збуджувальних ліків, хвороби нервової системи тощо) [11, с. 25].

Слід також зазначити, що коли йдеться про сімейне насильство, потрібно мати на увазі й специфічні умови в родині. Сімейна організація має свої соціальні правила, власні межі, порядок, атмосферу. Ґрунтуючись на системі саморегулювання, вона не може достатньою мірою контролюватися ззовні. У випадках застосування сімейного насильства фактично порушуються рівні права чоловіка та жінки.

Не викликає сумніву, що жінка, яка стикається з насильством (фізичним, емоційним або сексуальним), опиняється втягнутою у його цикл і, отже, значною мірою залежною від насильства. Хибне коло, в якому вона опиняється, нею не усвідомлюється, а тому й вибратися з нього власними силами стає для неї справою надто проблематичною.

Масштабність цього явища, його причини та умови, високий ступінь латентності обумовлюються тим, що повна інформація про факти насильства в сім'ї не надходить до правоохоронних органів через приховування членами родини фактів насильства в сім'ї. Усталені традиції та стереотипи щодо домашнього насильства як справи закритої, сімейної, яка не підлягає винесенню у сферу публічного обго-

ворення та реагування, перешкоджають потерпілим від насильства скажитись до правоохоронних органів. Одним – через відчуття сорому чи певних традицій, іншим – через переконаність у тому, що правоохоронні органи не будуть порушувати кримінальне провадження без наявності суттєвих тілесних ушкоджень [12, с. 208–209].

З цього приводу К. Б. Левченко справедливо зауважує, що цифри статистичної звітності хоч і несуть в собі великий обсяг інформації, на основі якої можна говорити про діяльність держави у сфері попередження насильства в сім'ї, проте вони потребують роз'яснення і тлумачення, оскільки не завжди просте збільшення або зменшення того чи іншого показника є прямим свідченням покращення або погіршення загальної ситуації [13, с. 457].

Висновок. Насильство в сім'ї порушує багато прав тих, кого захищають як міжнародні, так і національні нормативно-правові акти. Для попередження та профілактики насилля над жінками важливу роль відіграють неурядові, зокрема жіночі, організації, саме вони виступають ініціаторами розробки та реалізації програм, спрямованих на зменшення цього лиха. Органи влади повинні заохочувати на усіх рівнях співпрацю із громадськими організаціями, які борються із насиллям над жінками, та встановити активне співробітництво з ними, включаючи надання матеріально-технічної та фінансової підтримки.

Необхідно сприяти розвитку системи консультативних центрів, груп самопідтримки, служби юридичної допомоги, розширенню мережі кризових центрів та притулків для потерпілих від насильства в сім'ї, створенню системи центрів допомоги для координації дій щодо збору інформації та надання послуг потерпілим.

Список використаних джерел

1. Колесник Л. А. 25 листопада – Міжнародний день боротьби за ліквідацію насильства по відношенню до жінок [Електронний ресурс] / Л. А. Колесник, С. М. Павлюк // Новоград-Волинський медичний коледж : [офіц. сайт]. – 25.11.2015. – Режим доступу: <http://nvmk.org.ua/579-25-listopada-mizhnarodniy-den-borotbi-zaliquidaciyu-nasilstva-po-vidnoshennyu-do-zhinok.html>.
2. Колінько О. О. Жінка як жертва доведення до самогубства / О. О. Колінько // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 4. – С. 319–322.
3. Колос Л. Є. Насильство щодо жінок і вироблення концепції його подолання / Л. Є. Колос // Дотримання прав жінок та завдання правоохоронних органів України : зб. наук. ст. / Ун-т внутр. справ ; Ла Страда – Україна. – Харків : Регіон-інформ, 1999. – С. 58–68.
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : від 18 груд. 1979 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.
5. Декларация об искоренении насилия в отношении женщин / провозгл. резолюцией 48/104 Ген. Ассамблеи ООН от 20 дек. 1993 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506.
6. Про попередження насильства в сім'ї : закон України від 15 листоп. 2001 р. № 2789-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.

7. Предместніков О. Г. Насильство в сім'ї як злочин: причини, виявлення і розслідування (Тактико-психологічні основи) : монографія / О. Г. Предместніков ; МВС України, Херсон. юрид. ін-т Харків. Нац. ун-ту внутр. справ. – Херсон : Айлант, 2008. – 172 с.
8. Правові та кримінологічні засади запобігання насильству в сім'ї : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Джужі, І. В. Опришка, О. Г. Кулика. – Київ : [Нац. акад. внутр. справ України], 2005. – 124 с.
9. Луняк М. Насильство як правова та філософська проблема / М. Луняк // Право України. – 2002. – № 7. – С. 99–101.
10. Шипунова Т. В. Агрессия и насилие как элементы социокультурной реальности / Т. В. Шипунова // Социологические исследования. – 2002. – № 5. С. 67–76.
11. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання : навч.-метод. посіб. / уклад.: Запорожцев А. В., Лабунь А. В., Заброда Д. Г. та ін. – Київ [б.в.], 2012. – 246 с.
12. Права людини в діяльності української міліції – 2011 / [за заг. ред. О. А. Мартиненка]. – Київ ; Харків : Права людини, 2011. – 354 с.
13. Левченко К. Б. Статистичний вимір виконання Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» [Електронний ресурс] / К. Б. Левченко // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 456–462. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2011_3_75.pdf.

Надійшла до редколегії 25.01.2016

МАЛИНОВСКАЯ Т. Н. ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ НАСИЛИЯ НАД ЖЕНЩИНАМИ В СЕМЬЕ

Рассмотрено понятие насилия в семье, определены факторы, провоцирующие насилие в семье, акцентировано внимание на профилактике насилия над женщинами в семье и предложены меры по его предупреждению.

Ключевые слова: *насилие в семье, женщины, жертвы насилия, предупреждение насилия в семье, нарушение прав человека.*

MALYNOVSKA T. M. PREVENTING DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN

The problem of domestic violence is very important especially because the family is the foundation of the society and must be under the special protection of the state. Violence and cruelty in the family destroy not only the harmony and concord in the family, but also act as one of the preconditions of crime in the society in general.

A woman is more vulnerable to become a victim of domestic violence than a man, so the author of the scientific article paid attention to prevention of violence against women.

The most common manifestations of violence suffered by women include: verbal abuse (swearing, instruction); psychological pressure (humiliation in the presence of strangers, bullying, gossip); physical violence (assault, threat to life); sexual coercion.

The highest level of violence falls on older women and, most likely, not because they are more frequently than younger women experiencing violence, but because they are more aware of the concept of «violence». It should be noted that previous research of psychologists, sociologists and other experts, who study the problem of violence against women, indicates that even when women are exposed to violence, they do not always identify it as a manifestation of violence. Therefore, a priori one could argue that in fact the violence suffered by women is more often than they understand themselves.

An effective way to overcome domestic violence is to achieve gender equality and to overcome gender stereotypes. An important factor is the openness, women should be informed about their rights and know the opportunities provided to victims of domestic violence.

Keywords: *domestic violence, women, victims of violence, prevention of domestic violence, violation of human rights.*